

PROVOCATIO

En flervetenskaplig tidskrift om mänskliga rättigheter

Title:	Statslöshet – mellan stagnation och rörelse		
Author(s):	Jonna Jansson		
Language:	Swedish		
Keywords:	statslöshet, Arendt, förvar, förvarsinstitut, flykting, suveränitet, rörelsefrihet		
Journal:	Provocatio	79	95-107
Year:	2015	ISSN:	2002-1631
Issue:	1	Web:	http://journals.lub.lu.se/index.php/prvc/index

ABOUT PROVOCATIO

Provocatio is published by Human Rights Studies at Lund University www.mrs.lu.se. Human Rights Studies is part of the Department of History and offers a Bachelor programme and doctoral studies in human rights.

Provocatio aims to be a forum for critical and constructive analysis of and debate on human rights. Human rights can be many things: a legal system of principles and rules, a political language, an international practice, a philosophical idea, and a conflicting and evasive historical tradition. Human rights can serve as tools of resistance against oppression, but also as a rhetorical veneer for propaganda. Human rights are a phenomenon that needs to be studied in all this complexity.

The journal has developed out of *Skriftsamling i mänskliga rättigheter* [länk till där de finns, om de finns], which was published in seven volumes from 2010 to 2014. Like that earlier publication, *Provocatio* is an opportunity for students to get published. Some of the articles in *Provocatio* are shortened, revised versions of essays and theses by students on the Bachelor programme in Human Rights Studies at Lund University. The journal also welcomes submissions from Phd-students and researchers, as well as students on other study programmes.

The journal is not committed to any political or theoretical position, only to the potential of critical analysis. We welcome submissions with a broad range of perspectives.

EDITORIAL TEAM

The journal has a team of two permanent editors. For each issue, one or two editorial assistants are assigned; these are students on or alumni from the Bachelor programme in Human Rights Studies.

EDITORIAL POLICY

Provocatio is an open access journal, available free of charge online. Customary copyrights restrictions apply. In addition to research articles (some of which are revised student essays and theses) the journal publishes reviews of new academic literature, essays and reflections. *Provocatio* accepts texts in **Swedish, English, Danish, and Norwegian**. All submissions are reviewed by the editors. See "Instructions for authors" for further information.

CONTACT INFORMATION

Provocatio

Human Rights Studies

Lund University

P.O. Box 192, SE-221 00 Lund

E-mail: provocatio@mrs.lu.se

Journal web page: <http://journals.lub.lu.se/index.php/prvc/index>

Departement web page www.mrs.lu.se

Statslöshet – mellan stagnation och rörelse¹

Jonna Jansson

Den legala statusen statslös förstås ofta i motsats till statusen medborgare. Dikotomin utvecklades av filosofen Hannah Arendt efter andra världskrigets slut, då hon teoretiserade hur statslösheten växt som problem efter att kriget gjort statsgränserna mindre skarpa och många människor befann sig på flykt. Arendts slutsats blev att endast medborgare kan sägas ha mänskliga rättigheter och att det med andra ord bara är i kraft av vårt medborgarskap som vi tillskrivs vår mänsklighet.²

Statslös idag

Idag är Arendts dikotomi daterad, men trots det har forskarvärlden svårt att se bortom den och komma vidare i sin förståelse av fenomenet statslöshet. I de flesta artiklar som behandlar ämnet går det att finna uppmaningar om att ta problemet på större allvar samt besvikelse över att inget har hänt på de 60 åren sedan konventionerna gällande statslöshet undertecknades.³

¹ Artikeln är tidigare publicerad i "Studentskriftsamling. Mänskliga rättigheter vid Lunds universitet", vol. 7, 2014, sid.9–20.

² Hannah Arendt, *The Origins of Totalitarianism*, 1968.

³ Convention relating to the status of stateless persons, 1954. Convention on the Reduction of Statelessness, 1961.

Livssituationerna och problemen för människor som drabbas av statslöshet varierar i oändlighet. Ett talande exempel rör en dansk, gravid kvinna som befann sig i Sverige när hennes värkar satte igång. Kvinnan vars dotter föddes i Sverige har ännu inte erkänts som medborgare i något av länderna och har därmed levt som statslös i över 16 år.⁴ Statslöshet uppstår alltså inte bara i krigszoner och måste inte framträda på ett våldsamt vis, men konsekvenserna blir ändå de samma.

Ett för mig närmare exempel rör Sveriges interna utlänningskontroll. Närmare bestämt de nio förvarsinstituten där personer fråntas sin mänskliga rättighet till frihet i väntan på deportation. Det finns idag ingen tidsgräns för hur länge en människa får sitta inlåst. De mest extrema fallen jag mött då jag arbetat för en volontärorganisation som besöker förvaret regelbundet har att göra med just statslöshet. Framförallt personer som hävdas komma från Irak. Den irakiska staten vägrar dock att erkänna dem som medborgare, vilket gör det omöjligt att deportera dem då de saknar nödvändiga identitetshandlingar. Människornas liv pausas och de står utan en statsapparat som försvarar deras rättigheter.

En liknande situation går att finna i Tyskland där en ny status har utvecklats och som tillskrivs människor som inte är medborgare och som staten egentligen inte vill se på sitt territorium. Statusen heter *duldung* på tyska, vilket kan förstås som *tolererad*. Med denna benämning får personen ett kort uppehåll från utvisningsordern som annars skulle bryta mot till exempel principen om *non-refoulement*.⁵ Det är dock ett väldigt osäkert tillstånd att klassas som tolererad. Statusen måste förnyas väldigt ofta vilket begränsar individens rörlighet. En kan inte heller påstå att staten säkerställer de mänskliga rättigheterna för de berörda. *Duldung* bör snarare förstås som ett tillfälligt existensberättigande på statens territorium.

⁴ <http://www.svt.se/nyheter/regionalt/sydnytt/foddes-i-sverige-nu-statslos>, 2013-05-28.

⁵ Claude Cahn, "Minorities, Citizenship and Statelessness in Europe", *European Journal of Migration and Law*, 2012, s. 310.

Inom statslöshetsdiskursen pågår även diskussion kring särskiljandet av *de jure* och *de facto* statslösa.⁶ De förstnämnda har uppnått ett erkännande som statslösa, medan de senare endast lever under samma omständigheter vare sig deras legala status är flykting, medborgare, papperslös, etcetera.

Tvärsnittet

Genom att studera ett tvärsnitt av det akademiska fältet som studerar statslöshet kan en konstatera att slutsatserna drar isär och att problemet och dess lösning än en gång faller mellan stolarna. Forskarna har en tendens att skriva in sig i olika redan existerande diskussioner om människorättskränkningar. Förvisso kan alla kopplas till statslöshet men det går inte att bortse från att de olika utgångspunkterna även resulterar i olika förståelser av fenomenet. De stora fälten kan sammanfattas under följande rubriker: det globala ansvaret, hierarkin mellan stater, statsuveräniteten, den unika statusen, och statushierarkier mellan människor.

Studiet av det akademiska tvärsnittet bidrar även med nyckelbegrepp och synsätt som är intressanta för att förstå hur statslöshet betraktas inom svensk, politisk diskurs. I den här artikeln analyseras därför en motion från Miljöpartiet, en statlig offentlig utredning rörande Förvar 2011:17, samt Röda Korsets rapport ”Förvar under lupp”.⁷

Det globala ansvaret

Lindsey N. Kingston och Saheli Datta är två av de teoretiker som i sin forskning lägger stor vikt vid det globala ansvaret rörande statslöshet. I sin

⁶ Se till exempel: Kristy A. Belton, “The Neglected Non-citizen: Statelessness and Liberal Political Theory”, *Journal of Global Ethics*, 2011. Samt Katherine Perks & Jarlath Clifford, “The Legal Limbo of Detention”, *Forced Migration Review*, 2009.

⁷ Ceballos, Bodil, Motion 2011/2012:U233, Miljöpartiet. SOU 2011:17. Maite Aguirre Zamacara, ”Förvar under lupp – en studie av rättssäkerheten för asylsökande i förvar”, Svenska Röda Korset, 2012.

artikel ”Strengthening the Norms of Global Responsibility” lokaliserar de statslöshetsproblemet till att beröra framförallt: ”[...] the hill tribes of northern Thailand, the Rohingya minority in Burma, the Bidun in Kuwait, the Roma of Europe, and Palestinians throughout the Middle East [...]”.⁸ Problemet existerar enligt detta perspektiv framförallt i utsatta regioner, utanför västmakterna. Det leder även till slutsatsen att vissa stater är mer skyldiga än andra i frågan. Kingston och Datta argumenterar för att responsibility to protect-doktrinen (hädanefter R2P) är en möjlig ”enforcement capability”, det vill säga ett redskap för att tvinga stater att leva upp till sina löften under FN-konventionerna.⁹

Ett liknande synsätt går att finna hos Mark Manly i artikeln ”UNHCR’s Mandate and Activities to Address Statelessness in Europe”. Manly förklarar att det finns stater som ligger i framkant gällande bekämpandet av statslöshet, stater vilka han beskriver som ”champions”.¹⁰ Hur dessa stater faktiskt arbetar eller löser problemet framkommer dock inte i Manlys artikel. Ställt mot Patrick Haydens resonemang i ”From Exclusion to Containment” uppstår en viktig paradox. Hayden menar att när en människa exkluderas ur en stat, exkluderas hen ur alla stater.¹¹ Om stat *a* har rätt sätta press på stat *b* för att denna inte uppfyller sina åtaganden under statslöshetkonventionerna, kan inte stat *a* då beskyllas lika mycket för att denna inte fångar upp personen och försäkras sig om att hens mänskliga rättigheter säkerställs? Den statslösa individen kan ju inte längre hävdas vara stat *b*:s ansvar eftersom hen inte har något medborgarskap från nämnda stat.

Enligt Hayden perspektiv och tolkning är ingen stat klanderfri i frågor rörande statslöshet. Även moraliska supermakter i väst har statslösa på sitt

⁸ Lindsey N. Kingston. & Saheili Datta, ”Strengthening the Norms of Global Responsibility: Structural Violence in Relation to Internal Displacement and Statelessness”, *Global Responsibility to Protect*, 2012, sid. 492.

⁹ Kingston & Datta, 2012, sid. 495.

¹⁰ Mark Manly, ”UNHCR’s Mandate and Activities to Address Statelessness in Europe”, *European Journal of Migration and Law*, 2012, sid. 276.

¹¹ Patrick Hayden, ”From Exclusion to Containment: Arendt, Sovereign Power, and Statelessness”, *Societies Without Borders*, 2008, sid. 248-269.

territorium och det vore därför omöjligt för någon stat att beskylla en annan för brott mot statslöshetskonventionerna.

Hierarkin mellan stater

Trots den rådande globala principen som är nationalstaten och alla stater jämbördiga rätt till suveränitet framträder i studiet av tvärsnittet en hierarki mellan världens stater. Kelly Staples aktualiserar detta i "Statelessness, Sentimentality and Human Rights" då hon kritiserar och synliggör rådande makthegemonier stater emellan.¹² Även Katherine Perks och Jarlath Cliffords artikel "The Legal Limbo of Detention" talar för en hierarkiserad och asymmetrisk suveränitetsprincip då de skriver om individer härrörande från vad de kallar "failed states". Exempel på dessa är, enligt Perks och Clifford, Somalia och Irak där statsapparaten är för undermålig för att kunna säkerställa identitetshandlingar och liknande.¹³ Detta kan tolkas som att även statusen medborgare bör nyanseras och förstås utifrån sin kontext. Individer med den legala statusen medborgare kan utsättas för *de facto* statslöshet, beroende på deras stats kontext och vilket territorium de befinner sig på.

Kingston och Dattas uppmaning om att R2P ska råda bot på statslösheten tyder på att de inte uppfattar statssystemet som hierarkiserat.¹⁴ I viss mån kan R2P förstås som just en nyansering av suveränitetsprincipen, på så vis att de stater som inte sköter sig ska kunna få sin suveränitet kränkt. Forskarnas resonemang om behovet av förändring tyder på att de i dagsläget anser att det råder total jämlikhet mellan de olika staternas makt att kontrollera sitt territorium.

¹² Kelly Staples, "Statelessness, sentimentality and human rights: A critique of Rorty's liberal human rights culture", *Philosophy and Social Criticism*, 2011, sid. 1011-1024.

¹³ Perks & Clifford, 2009, sid.42-43.

¹⁴ Kingston, Datta, 2012, sid.496.

Statssuveräniteten

En annan dimension av frågan kring suveränitetsprincipen har att göra med vad forskarna identifierar som den ursprungliga orsaken och källan till statslöshet. I "Minorities, Citizenship and Statelessness in Europe" identifierar Claude Cahn den huvudsakliga källan som statssuccession, vilket Manly stöder.¹⁵ Sovjetunionens fall är ett återkommande exempel på statssuccession som skapat statslöshet. Denna förståelse innebär i vidare betydelse att om alla statsgränser förblivit de samma skulle statslöshetsproblemet aldrig ha uppstått, eftersom alla människor då skulle ha stannat kvar på "rätt" plats under "rätt" statsapparat. På så vis kan en se det som att suveräniteten upprätthålls genom stagnation, alltså rörelsefrihetens motsats, ett resonemang som Staples och Hayden utvecklar och bekräftar i sina artiklar.¹⁶

Manly, som likt Kingston och Datta uppmanat till en slags försvagning av suveräniteten när han beskriver vissa stater som "champions" i bekämpandet av statslöshet, kommer till samma systems räddning när han utpekar statssuccession och förändring som källa till statslöshet.¹⁷ Det är endast staten själv som har rätten att bestämma vem som är dess medlem, det är en del av statens suveränitet.¹⁸ Därmed uppstår en paradox. När Manly och Cahn ser statssuccession och förändring som problemen bakom statslöshet rättfärdigar de även statens rätt att exkludera och i vissa fall diskriminera.

¹⁵ Cahn, 2012, s. 297-316, samt Manly, 2012, sid. 266.

¹⁶ Staples, 2011, sid. 1020, samt Hayden, 2008, sid. 258.

¹⁷ Manly, 2012, sid. 276 Manly.

¹⁸ Convention on certain questions relating to the conflict of nationality law, 1930.

Den unika statusen

Ett flertal teoretiker hävdar att anledningen till att statslöshetsproblemet förblir olöst och svårhanterligt beror på att det alltför ofta sammanförs med flyktingfrågan. Statslös är inte betraktat som en tillräckligt unik status. Detta resonemang går att läsa hos både Perks och Clifford samt hos Kristy A. Belton i ”The Neglected Non-citizen”. Framförallt menar Perks och Clifford att en unik statslöshetsstatus lättare skulle gå att uppmärksamma. De kritiserar även uppdelningen mellan *de jure* och *de facto* statslöshet på samma grund som Belton; då båda dessa grupper upplever samma förtryck, oavsett benämning, bör deras utsatthet tas på likvärdigt allvar.¹⁹

På sätt och vis kan bilden av flyktingfrågan tyckas enklare att definiera, eftersom flyktingstatusen förutsätter något slags agentskap hos individen (inte minst ett aktivt val att fly, hur små eller obefintliga de andra alternativen än må vara). Statslöshet å sin sida kan drabba helt i det tysta, helt utan att individens eget agentskap är närvarande. Markeringen mellan dessa två grupper blir dock överflödigt om en ser till just typen av förtryck och utsatthet som personerna utstår. Vare sig en individ är flykting eller statslös saknar hen en statsapparat som säkerställer hens rättigheter. Arendt kallar dessa de ”kvalitativa aspekterna” av problemet och i kraft av dessa aspekters likhet krävs ingen uppdelning mellan flyktingar och statslösa.²⁰

Perks och Clifford identifierar att statslösa även kan leva som medborgare inom vad de kallar ”failed states”, till exempel Somalia och Irak.²¹ Även detta perspektiv sammanfaller med idén om de ”kvalitativa aspekterna” av utsattheten. Just Somalia och Irak menar de har bristfällig statlig administration vilket leder till bland annat utfärdandet av undermåliga identitetshandlingar.

¹⁹ Perks & Clifford, 2009, sid. 42-43.

²⁰ Hayden, 2008, sid. 256.

²¹ Perks & Clifford, 2009, sid. 42-43.

Statshierarkier mellan människor

Endast en forskare säger sig se en ljusning för statslöshetsproblematiken. Claude Cahn förklarar att den ökande rörelsefriheten inom EU bör ses som ett försök till paneuropeisk integration och därmed en ruckning på en annan relevant dikotomi, nämligen Medborgare och Icke-medborgare.²² En medborgare från ett EU land som befinner sig i ett annat EU-land behåller sina rättigheter och erkänns av den aktuella statsapparaten.

Hayden riktar till skillnad från Cahn blicken mot EU:s gränser och utvecklingen som sker där. Enligt Hayden är det snarare ett ”Europa-Fort” som konstrueras och inte ett samhälle med öppnare gränser. Detta ser han som kopplat till ”the strategy of containment” som går ut på att minska migrations- och framförallt flyktingströmmar. FN:s flyktingorgan UNHCR har sedan slutet av 70-talet utvecklat en politik som snarare går ut på att bygga flyktingläger och att se till att människor inte tar sig till säkrare länder.²³ Upprättandet av flyktingläger, förvar och transitboenden är dess konkreta uttryck. Interventionspolitiken, som till exempel R2P, kan även den ses som en aspekt av strategin eftersom den innebär att konflikterna inte tillåts korsa några gränser. Det vill säga att andra stater intervenerar innan konflikten, och människorna, sprider sig.

Statslöshet i Sverige idag

Slutsatserna som det akademiska tvärsnittet visar aktualiseras även i det politiska, offentliga rummet i dagens Sverige.

I en motion från Miljöpartiet signerad Bodil Ceballos m.fl. uppmanas till ett ställningstagande för att Sverige ska ”utöva påtryckningar på länder som inte lever upp till sina åtaganden att undvika statslöshet”.²⁴ Motionen signalerar att en möjlig lösning är att inte ha några statslösa individer på sitt territorium. Sverige beskrivs som ett föregångsland i frågan på grund av sin

²² Cahn, 2012, sid. 304.

²³ Hayden, 2008, sid. 256.

²⁴ Ceballos, 2011, sid. 1.

ändrade medborgarskapslagstiftning som undviker att människor föds till statslöshet.²⁵ Genom detta synsätt förstås inte statslöshet som en del av hela statssystemet utan en konsekvens av vissa staters dåliga uppförande.

Motionens titel, ”Statslöshet och liknande tillstånd”, uppfattar jag som progressiv eftersom den öppnar för en granskning av även medborgarskapets kvalitativa aspekter. Medborgare av s.k. failed states skulle till exempel kunna rymmas därunder. Detta öppnar alltså för förståelsen av medborgarskap som en ”status without rights” likt Tysklands *duldung*. Det görs heller ingen skillnad mellan *de jure* och *de facto* statslöshet utan motionen uppvisar medvetenhet om att de kvalitativa aspekterna är desamma hur en än drabbas av statslöshet. Den nydanande dimension ointetgörs dock av de exempel som lyfts fram i texten. Miljöpartiet pekar främst på att den kurdiska befolkningen i Syrien och medborgare i Dominikanska Republiken inte får sina sociala, ekonomiska och kulturella rättigheter säkerställda, samt att dessa stater inte heller utfärdar identitetshandlingar till personer som saknar giltiga sådana. Staterna brister även gällande stopp om utvisning av statslösa eller personer i liknande situation.²⁶ Miljöpartiet uppvisar här ett slags hemmablindhet med tanke på hur svenska staten på obestämd tid frihetsberövar personer som hävdas komma från en viss stat men som saknar identitetshandlingar. Sverige lever alltså inte heller upp till att säkerställa de uppräknade rättigheterna.

Samma hemmablindhet och bristande självinsikt förstärks genom en läsning av Statens offentliga utredning rörande Förvar 2011:17. I den 477 sidor långa rapporten används urskillningslöst begreppet ”utlänningar” för att benämna de berörda personerna. Utredarna tycks ta för självklart att förvarstagna måste komma utifrån, att Sveriges administration är så pass vattentät att ingen kan födas till eller diskrimineras till statslöshet i Sverige idag. Men personer som inte kan bevisa sin identitet eller sin rätt till uppehälle måste inte ha kommit utifrån. Forskningen tyder snarare på att

²⁵ Ceballos, 2011, sid. 2.

²⁶ Ceballos, 2011, sid. 2.

papperslöshet och därmed statslöshet är något som går i arv. En annan möjlig tolkning är att en med benämningen ”utlänning” vill påvisa personens främlingskap gentemot statens kontroll och erkännande. Begreppet statslös nämns en gång i en fotnot på sida 372.

Ett tredje politiskt, offentligt dokument som skulle kunna likställas med SOU:n då det också granskar förvaren, men som samtidigt är dess raka motsats då det snarare söker att skapa uppmärksamhet och debatt kring dess arbete och uppgift, är Röda Korsets rapport ”Förvar under lupp”.²⁷ En text som kan ses som ett försök att bryta med SOU:ns urskillningslösa synsätt.

Statslöshetsproblematiken tas dock bara upp på ett fåtal ställen. Utredarna skriver gällande de granskade förvarsbesluten att: ”De länder som förekommer mest är Somalia och Irak som tillsammans utgör ca 30 % av alla förvarsbeslut. [...] Nio beslut rör statslösa [...]”.²⁸ Röda Korset uppvisar alltså en uppfattning om att statslöshetsproblematiken endast rör *de jure* statslösa. Personer härrörande från Irak och Somalia tas inte upp som berörda av statslöshetsproblematiken. En intressant parentes är att *de jure* statslösa flyktingar inte ska kunna straffas för att de befinner sig på ett visst territorium, men detta kräver att en erkänns både som statslös och flykting.²⁹ De kvalitativa aspekterna av de berörda människornas liv rymms inte i rapporten.

Vad som saknas i de tre offentliga dokumenten är ett mer självkritiskt, nyanserat och intersektionellt perspektiv på de människor vars mänskliga rättigheter kränks i Sverige. Rent konkret skulle det innebära att en släpper fokus på statsgränserna för att se till vilka människor, medborgare eller ej, som befinner sig i Sverige idag samt till vilken grad deras mänskliga rättigheter tillgodoses.

²⁷ Maite Aguirre Zamacara, ”Förvar under lupp – en studie av rättssäkerheten för asylsökande i förvar”, Svenska Röda Korset, 2012.

²⁸ Aguirre, 2012, sid. 23.

²⁹ Convention relating to the status of stateless persons, 1954.

Vem har ordet?

Det akademiska tvärsnittet och de tre offentliga dokumenten synliggör och aktualiserar frågan kring vem som har makten att erkänna en person som statslös, samt att bestämma vem som är skyldig till personens statslöshet. Frågor som är extremt beroende av de makthierarkier som råder i världen idag. Statslöshet bör framförallt behandlas som en problematik som främst framträder i mötet mellan stat och individ snarare än en väldefinierad och välavgränsad status. Genom att ta de kvalitativa aspekterna i beaktande ges ett större agensskap till individen och dennes upplevelse av statens bemötande. Ur detta perspektiv är uppdelningen av *de jure* och *de facto* statslöshet mer skadlig än gynnsam då den har en tendens att ge företräde till just *de jure* statslösa.

Rörande de frihetsberövade irakierna på de svenska förvaren som varken inkluderas i den svenska eller irakiska staten skulle de, sett till de kvalitativa aspekterna, utan tvekan erkännas som drabbade av statslöshetsproblematiken. Rådande makthierarkier och synen på Sverige som moraliskt överlägset leder dock till att Sverige får tolkningsföreträde gällande individernas legala status och eftersom det enligt internationell rätt är förbjudet att utvisa *de jure* statslösa saknar Sverige incitament att erkänna irakierna som drabbade av statslöshet. På så vis cementeras och repeteras deras rättslösa tillstånd.

Rörelsefrihet

Arendts dikotomi är ur ett perspektiv fortfarande relevant, men alltför få forskare använder sig av en djupläsning av hennes teorier när de behandlar statslöshet. Snarare än att behandla dikotomin som daterad bör en betrakta den som icke-uttömmande för att förstå relationen mellan statslösa och medborgare. Den nyansering som både akademien och den politiska offentligheten är i behov av står att finna i en annan mindre känd teori av Arendt, nämligen den om rörelsefrihet. Rätten till fri rörelse betraktas av Arendt som den allra viktigaste av de mänskliga rättigheterna eftersom den

kan ses som lierad till alla de andra grundläggande rättigheterna som försvaras allt häftigare i dagens samhälle, till exempel rätten till tanke- yttrande- och religionsfrihet. Rörelsefrihet, enligt Arendt, handlar nämligen inte bara om att röra sig från punkt *a* till punkt *b* i fysisk bemärkelse, utan har även en abstrakt dimension.³⁰ Ta till exempel ”utveckling” och ”progression”, två för vår tid extremt viktiga begrepp som båda innefattar någon slags rörelse. För att inte nämna våra mest basala mänskliga handlingar och behov, att tänka, tala och lära, som även de förutsätter och kräver friheten att röra sig från en tanke till en annan.

³⁰ Hayden, 2008, sid. 265.

Referenser

- Aguirre Zamacara, Maite, "Förvar under lupp – en studie av rättssäkerheten för asylsökande i förvar", Svenska Röda Korset, 2012.
- Arendt, Hannah, *The Origins of Totalitarianism*, 1968.
- Belton, Kristy A., "The Neglected Non-citizen: Statelessness and Liberal Political Theory", *Journal of Global Ethics*, 2011.
- Cahn, Claude, "Minorities, Citizenship and Statelessness in Europe", *European Journal of Migration and Law*, 2012, s. 310.
- Ceballos, Bodil, Motion 2011/2012:U233, Miljöpartiet. SOU 2011:17.
- Convention relating to the status of stateless persons, 1954. Convention on the Reduction of Statelessness, 1961.
- Hayden, Patrick, "From Exclusion to Containment: Arendt, Sovereign Power, and Statelessness", *Societies Without Borders*, 2008, sid. 248-269.
- Kingston, Lindsey N., & Datta, Saheili, "Strengthening the Norms of Global Responsibility: Structural Violence in Relation to Internal Displacement and Statelessness", *Global Responsibility to Protect*, 2012, sid. 492.
- Manly, Mark, "UNHCR's Mandate and Activities to Address Statelessness in Europe", *European Journal of Migration and Law*, 2012, sid. 276.
- Perks, Katherine & Clifford, Jarlath, "The Legal Limbo of Detention", *Forced Migration Review*, 2009.
- Staples, Kelly, "Statelessness, sentimentality and human rights: A critique of Rorty's liberal human rights culture", *Philosophy and Social Criticism*, 2011, sid. 1011-1024.
- SVT: <http://www.svt.se/nyheter/regionalt/sydneytt/foddes-i-sverige-nu-statslos>, 2013-05-28.